

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ**

**AHMET RASİM'İN "MUHARRİR BU YA" ADLI
ESERİNİN İNCELENMESİ**

Nalan M. Kuş

BİTİRME ÇALIŞMASI

**HAZIRLAYAN
950678
NALAN M. KUŞ**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ**

LEFKOŞA 1999

NEU

ÖNSÖZ

Mezuniyet çalışmamda, Ahmet Rasim'in "Muharrir Bu Ya" adlı eserini ayrıntılı bir şekilde inceledim.

Bu çalışma sırasında yardımlarını esirgemeyen Fen Edebiyat Fakültesi Bölüm Başkanı Sayın Bülent Yorulmaz'a, Öğretim Görevlisi Ahmet Pehlivana ve arkadaşım Fatma Avcısoyu'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Nalan M. KUŞİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

- 1- Giriş
- 2- Yazarın Hayatı
- 3- Açıklamalar
 - 3.1-Müzik Aletleri
 - 3.2-Yiyecek, İçecek
 - 3.3-Mutfak Aletleri
- 4- İndeks
- 5- Kaynakça

GİRİŞ

Çalışmamda, Ahmet Rasim'in "Muharrir Bu Ya" adlı eserindeki maddi unsurlar arasında yer alan, müzik aletleri, mutfak aletleri ve yiyecek-içecek konularını inceledim.

Ahmet Rasim'in "Muharrir Bu Ya" adlı eseri, yazarın çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış makalelerinin biraraya toplanması sonucu meydana gelmiştir. Bu eserdeki makaleler yazarın uzun meslek hayatında kazandırdığı bilgi ve tecrübeye dayanır. İncelediğim bu kitabın baskısı 1990 yılına aittir.

Bu tez çalışması, bize, dört yıl boyunca Türkoloji alanında kazandığımız bilgi ve yöntemleri kullanma imkanı sağlamıştır. Eseri incelerken teknik olarak kullanılan yöntem, maddi kültür unsurlarını toplandıktan sonra elde edilen verileri fişleme yöntemidir.

Çalışmam sürecince hiçbir zorlukla karşılaşmadığımı belirtmek isterim .

Bu çalışma benim için öğretmenlik hayatımda ve edebiyat alanında yapmayı düşündüğüm çalışmalarımda bir basamak teşkil edecektir.

AHMET RASİM (1865-1932)

1865'te İstanbul'un Fatih-Sarıg zel mahallesinde dünyaya gelir. Babası Bahaeddin Efendi annesi Nevber Hanım'dır. Bahaeddin Efendi Kıbrıslı'dır. Çocukluk yıllarında ailesiyle Ermenek'e gider, sonra Kıbrıs'a döner. Kıbrıs'ta Posta ve Telgraf memurluğunda bulunur. Bahaeddin Efendi, Nevber Hanım'ın ikinci eşidir. Nevber Hanım ilk eşinden ayrılır, İstanbul'a gelen Behaedin Efendi ile evlenir. Ne var ki bu evlilik uzun sürmez. Bahaeddin Efendi  apkın yaradılışlı olduğu için, Ahmet Rasim henüz doğmadan ayrılırlar. Nevber Hanım yoksul bir kadındır. Buna rağmen, Ahmet Rasim'i sıcak bir yürekle büyütür.

Ahmet Rasim  ğrenimine Sofular'daki Mahalle mektebi'nde başlar. Kırkçeşme'ye taşınıncı, Tezg h ılar Mahalle Mektebi'ne geçer. Bir yangın nedeniyle Haydar Mahallesi'ne geçerler. Bu arada Çukurçeşme Mektebi'ne devam eder. Akrabalarından Miralay Mehmet Bey'in desteğiyle Sarıg zele yerleşirler. Fatih'teki Hafız Paşa Mektebi'ne başlar. Miralay Mehmet Bey'in konağında Yakup Hoca'dan özel olarak yazı ve Arapça dersleri alır. Mektepteki falaka uygulaması nedeniyle buradan ayrılır. Bu sırada Miralay Mehmet Bey  l r. Ahmet Rasim Dar şsafaka'nın yetimler için ayrılan kısmına yazdırılır (1875). Burasını başlangıçta sıkıcı bulur zamanla sevmeye başlar. Buradaki öğrencilik yılları hareketli ve renkli geçer. Bu tatlı yıllarını anı ve hikayelerinde anlatır. Dar şsafaka'da dini bilgiler yanında, müsbet ilimler ve hayatla ilgili bilgiler edinir. Matematik, kozmografya, fizik, kimya, biyoloji, jeoloji, topografya ve belagat dersleri okur. Tarih ve coğrafya gibi sosyal bilimlere ilişkin bilgiler edinememekten rahatsızlık duyar. Bu alanlarda kendisini yetiştirmeye çaba gösterir. Okulda sıkı bir yönetimle karşılaşmasına rağmen, bu devrede edebiyata karşı ilgi duyar. Fuz li, Nef'i, N bi, B ki, Nedim gibi Divan şairlerini okur. Okula gizlice sokulan " anta" dergisi ile "Tercüman-ı Hakikat" teki yazıları izler. Bu devrede Namık Kemal'e karşı hayranlık besler. Tanzimat döneminin ilk devre sanatçılarından şinasi, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat gibi sanatçıları okuyarak tanımaya başlar. Böylece fikir ve edebiyat dünyasına açılma imk nı bulur. Divan tarzında şiir denemeleri yapar. Gazel, kaside, kıta, müstezad, serbest kafiye ve sone şeklinde şiirler yazar. İlk manzumeleri "sebat" dergisinde çıkar. şiirlerini " sar-ı Hayâl" adı altında toplamayı tasarlar, fakat mümkün olmaz.

Ahmet Rasim, Dar şsafaka'da kendi çabasıyla  eviri yapabilecek ölçüde Fransızca  ğrenir. Racine, Corneille, Moliere, La Fontaine, Alexandre Dumas Kils gibi sanatçıları okumaya ve sevmeye başlar. Bunun yanında Rezaiz de Mahmut Ekrem'in "Talim-i Edebiyat"ını okur. Ahmet Mithat'ın "Hasan Fellah, Hüseyin Mellah, Paris'te Bir Türk, Henüz Onyediy  Yaşında, Yeryüzünde Bir Melek" gibi eserlerini bilir, ancak okumak için fırsat bulamaz. Okuldaki yasağa rağmen devrin basın hayatına ve edebî tatışmalarına yabancı kalmaz. Nihayet sekiz yıl okuduğu Dar şsafaka'yı 1883'te bitirir. Kısa bir süre sonra Posta ve Telgraf Nezareti Fen Kalemi'nde k tipliğe atanır. Memurluk hayatına pek alışamaz. Bu yüzden, asıl istediği yazı hayatına yönelir. İlk yazısı (Yolcu) "Tercüman-ı Hakikat"te yayımlanır.

Dinî duyguları sağlam olan Ahmet Rasim, hayata atılınca, yavaş yavaş İstanbul'u tanımaya ve eğlence hayatına katılmaya başlar. İçki içer. Beyoğlu âlemlerine katılır. Mesirelerde ve mehtap sefalarında görünür. Basın hayatına iyice girince, İstanbul'un değişik semtlerinde bulur kendisini. Böylece basın dünyasını ve İstanbul'un iç yüzünü yaşayarak öğrenir.

Ahmet Rasim Binbaşı Bilâl Bey'in kızı Sadberk Hanım ile evlenir. Bu evlilikten altı çocukları olur. A.Rasim otuzaltı yaşındayken eşi Sadberk Hanım ölür. Rasim "Tercüman-ı Hakikat"te fennî konularda yazdığı yazılarıyla edebî çevirileri yayımlanır. Basın dünyasında tanınmaya başlar. 1884'te "Ceride-ı Havadis"ın yazı kuruluna tercüman olarak girer. Fransızca çeviriler yapar. Hüseyin Rahmi ile çalışır. Bu sırada onbeşay ay sürdürdüğü memurluk görevinden ayrılır, gazetecilikte karar kılar. "Tercüman-ı Hakikat"ın yazı ailesine katılır (1885). İlk eseri "Fonograf"ı bu devrede yayımlar. Muallim Naci'nin "Tercüman-ı Hakikat"ten ayrılması üzerine, A.Rasim çalışmalarını yoğun bir biçimde sürdürür. Muallim Naci'nin teşvikiyle "Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze" adı altında topladığı çevirilerini kitap halinde bastırır. Bu arada Rasim'in edebî zevki bakımında kendisini Muallim Naci'ye yakın bulduğunu belirtelim. Recaizade Ekrem'ı sevmekle birlikte, Edebiyat-ı Cedîde hareketi'nin dışında kalır.

Ahmet Rasim, 1886'da Bakırköy'de Behram Ağa'nın kurduğu özel okulda ve Yahudi Alyans okulunda öğretmenlik görevinde bulunur.

Her geçen gün gazeteci olduğunu kanıtlayan A. Rasim'in yazıları 1885 - 1886 yılları arasında "Güneş, Şafak, Gülşen, Say, Sebat, Hamiyet" gibi dergilerde çıkar. Yazarlık anlayışı bakımından Ahmet Mithat'ın takipçisidir. 1888-1891 yıllarında öğretici kitaplar yazar. 1891'de Servet-i Fünun'da "Leyâl-i İzdırap, Meşâkk-ı Hayat, Afife" adlı romanları tefrika edilir. Resimli Gazete (1891), Maarif (1891), Mektep (1891), Hazine-ı Fünun (1897), Musavver Fen ve Edeb (1899) gibi dergilerde edebî çevirilerinin yanında şiir, mensûr şiir, hikâye ve fıkra türlerinde yazılar kaleme alır. 1884'ten sonra İkdâm (1884), Malûmat (1895) ve İrtika (1897) gazetelerinin yazarları arasında yer alır. (1895)'te "Musavver Malûmat" dergisinde mektuplarını "Malûmat-ı Üsbuiyye" adı altında yayınlar. "Kitabe-ı Gam" adlı eserinde yer alan aşk mektupları da bu dergide çıkar. "Muhâkemât-ı Edebiyye" adlı yazılarıyla Edebiyat-ı Cedîde'nin sanat, dil, edebiyat ve zevk anlayışlarını eleştirir. "Musavver Malûmat"ın "Kısm-ı Nisâ" sayfalarında "Hanımlara Mahsus Malûmat" bölümünde "Leylâ Feride" takma adıyla yazılar ve şarkılar yazar. Bu arada "Baba Yâver, Kebabcı Zâde Nida" gibi takma adlarda mizahî manzumeler yazdığını da belirtelim.

"Malûmat"ta "Şehir Mektupları"nı yayımlar, sonra bunları dört cilt halinde "Şehir Mektupları" adı altında bastırır. 1896'da Resimli Gazete'de, 1897-1898'de "Mecmua-ı Ebüzziya"da çeşitli konularda yazılar yazar. 1899'da "İrtika" ile Fen ve Edeb dergilerinde dil, edebiyat konularında ciddi ve mizahî yazılarla hikaye, roman ve mektuplar kaleme alır. "Malumat" dergisi kapatılınca, "Sabah" gazetesinde çalışmaya başlar. Bu arada "Hacivad"a yazılar verir.

Ahmet Rasim yukarıdaki dergi ve gazetelerin dışında, 1908 yılına kadar “Envâr-ı Zekâ” “Pul” dergileriyle “Basiret” ve “Saadet” gazetelerinde de yazılar yazar. 1908’de Hüseyin Rahmi Gürpınar’la “Boşboğaz” ile “Güllâbi” adlı mizah gazetesi çıkarır. 1908’den sonra “Sabah” gazetesiyle birlikte haftalık “Şurâ-yı Ümmet, Donanma, Resimli Kitap” ve “Musavver Muhit, Türk Yurdu, Yeni Mecmua, Millî Mecmua” dergilerinde yazıları görülür.

1914’lerde “Tasvîr-ı Efkâr” 1918’lerde “Yeni Gün, Eski Gün, Zaman” ve “Vakit” gazetelerinde çalışır. 1923’ten sonra “İleri, Akşam Cumhuriyet” gazetelerinde yazar. “Yeni Gün” gazetesinin sorumlu müdürlüğünü yaparken, VI. Mehmet aleyhine yazılan bir yazıdan dolayı tutuklanır, sonra kurtulur. Rasim yaşadığı dönemdeki sansüre rağmen fazla suya sabuna dokunmadığı için, fazla rahatsızlık duymuş değildir.

Ahmet Rasim II. Abdülhamit döneminde “Malûmat” dergisi yazarı olarak Alman İmparatoru Wilhelm’in Suriye gezisine katılır. 1908’den sonra Sofya’ya gider. 1914’ten sonra Suriye ve Romanya’ da kalır. Geçmişini kalemiyle sağladığı için, zaman zaman maddî sıkıntılar çeker. 1927’de Atatürk’ün desteğiyle İstanbul’dan III. ve IV. Dönem milletvekili seçilir (1927-1932). 21 Eylül 1932’de ölür, Heybeliada’daki Abbas Paşa mezarlığına gömülür.

Ahmet Rasim iri başlı, kır saçlı, dolgun yüzlü ve post bıyıklıdır. Elâ gözlü ve kelebek gözlüklüdür. Yakın çevrelerin belirttiklerine göre, rind, meşrep, hayata bağlı, seven ve sevilen bir insandır. Ölçülü İstanbul Efendisi’dir. Samimidir. İçer, ancak kendini kaybetmez. Portakal suyu ile rakı içmekten zevk alır. Yeşil salatayı çok sever. O, bir meclis ve sohbet adamıdır. Şaka etmekten hoşlanır, içkiyi sohbet ve mûsikî için bir vesile olarak kullanır. Romantik mizaçlıdır. Deniz kenarında, mehtapta, ağaçlık, sesiz ve sakin yerlerde içki içmeyi çok sever. Müzikten hoşlanır. Sesi güzeldir, güzel okur.

Ahmet Rasim ümit ve iman adamıdır. Mütevazı ve ahlâklı bir kişiliğe sahiptir. Vatanını ve milletini sever. İnsanları sınıf, cins, ırk ve renk farkı gözetmeden kucaklar. Hürriyetin din kadar kutsal olduğuna inanır. Renkli ve zengin bir hayat yaşadığı söylenir. Çapkındır. Vefa’dan oturan genç ve güzel bir sevgilisi vardır, onun için yanıp tutuşur. Duygu coşkununun nedenlerinden biri de bu genç ve güzel sevgilisidir. Kalabalıktan hoşlanmaz. Tanımadığı insanların yanında rahatça konuşmaz, Dostlarıyla birlikte olunca fıkralar anlatır, nükteler yapar ve kendinden geçermiş. Gönül adamıdır. Yakın dostlarını aşırı derecede çok sever. Mesleği icabı, ilgi çeken konuşmaları, esprileri bir yere not eder ve yeri geldiği zaman kullanır. Türkçeyi iyi bilir.

Ahmet Rasim iyi bir hoca, fikir adamı, müzisyen, şair tarihçi, gazeteci, edib ve mizah ustasıdır. Üç dileği olduğu belirtilir. Biri ölürken “Allah” demesi; ikincisi sarhoş olarak kendini bilmez bir halde can vermesi; üçüncüsü cenazesinin cuma günü gömülmesi. Yakın dostları, sanatçının bu dileklerinin gerçekleştiğini söylerler.

Ahmet Rasim, yazar olarak Tanzimat, Servet-ı Fünun, Fecr-i ʾYti ve Millî Edebiyatın dışında kalır. Herhangi bir akıma bağlı kalmaz. Hatırlanacağı üzere, edebiyatımızda mahallileşme hareketi, Şinasi ile başlar, Ahmet Mithat ile devam eder. Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim ile farklı alanlara yayılır ve gelişir. Mizahi (satirik) yazılar yazmak bakımından Hüseyin Rahmi ile benzerlik gösterir. Ne var ki

H. Rahmi romana, A. Rasim kısa hikâyeye yönelir. Onun mizacına uygun olan tür mizahtır. O da H.Rahmi gibi popüler bir edip ve halk yazarıdır. Onun edebi çalışmalarını bu yüzden gazeteciliğe yönlendirir. O, iyi bir romancı değil, başarılı bir gazetecidir. “ Şehir Mektupları, Muharrir Bu ya, Falaka, Eşkâl-i Zaman, Cidd ü Mizah, Gülüp ağladıklarım, Gecelerim, Fuuş-ı Atik” gibi eserlerinde İstanbul’daki hayat tarzını sergilemeye çalışır. Yazdıklarında hareket noktası, hayatın kendisi olarak görülür. Halkın ve hayatın içinden gördüklerini, öğrendiklerini ve bunlara dayalı olarak düşündüklerini anlatır. İç hayatını ve duygularını şarkı ve mensur şiirleriyle dışa yansıtır. Ahmet Rasim , şiir ve müzikle uğraşır. Şarkı sözleri yazar. Şiirlerinin bir kısmını “Leyla Feride” takma adıyla yayınlar. Bazı şarkıları, döneminde büyük bir sükse yapar. Altmışa yakın şarkısı vardır. Bunlardan kırk kadarı günümüze kadar gelir. Bu şarkıların hem güftesi, hem de bestesi kendine aittir. Şarkılarında "suzinak, uşşak, nihavend, beyatâ, ısfahan ve hicaz” gibi yirmiye yakın makam kullanır. O, şarkılarını bir maksatla, birisine hitaben yazar. Genel olarak beste ve şarkılarında aşkı dile getirir. Vefa’da oturan sevgilisine karşı duymuş olduğu sevgiyi, büyük bir şevk ve heyecanla şarkılarına sokar.

**Bu akşam gün batarken gel
Sakın geç kalma erken gel
Tahammül kalmadı artık
Sakın geç kalma erken gel**

Diye başlayan şarkısı bu türlerdendir ve bugün hâlâ dillerdedir. A. Rasim, Darüşşafaka’da öğrenci iken Zekâi Dede’den ders alır. Çeşitli mûsikî toplantılarına katılır. Şevki Bey Kemanâ Tatyos Efendi ve Kemençeci Vasilaki gibi saz, söz sanatçısı ve besteleriyle tanışır, dostluklar kurar; mûsikî zevk kültürünü geliştirir. Bir sürede Mevlevihaneye devam eder. Türk mûsikîsi’nden başka, halk türkülleri, maniler, destanlar, koşmalar ve divanlarla da ilgilenir. Rasim edebiyat ve sanat alanındaki yeniliklere açık bir sanatçıdır. Dilin imkânlarını zorlamaz. Servet-i Fünun’cuların ve Mehmet Emin’in dil anlayışlarını benimsemez. Halkın yaşama tarzını dikkate alarak yazar. Edebî zevkte ve dilde orta bir yol izler. Edebî eserlerde Türklük duygusunun işlenmesini ister. Batı edebiyatından yararlanmayı yerinde bulur, ancak çalma taklit etmeyi onaylamaz .

Ahmet Rasim’in yazdıkları, devrin sosyal durumunu yansıtan belge niteliği taşır. O, yaşadığı hayatın içinde yoğrulmuş bir insandır. Girip çıktığı yerleri iyi gözleyen ve gözlemlerini o çevrenin diliyle ustaca veren bir sanatçıdır. Çevreden topladığı bilgileri, yazılarında başarılı bir biçimde kullanmasını bilir. Anlatımında halk hikâyesi geleneğinden yararlanır. İstanbul halkının kullandığı dili, yazı diline aktarır. Bu bakımdan, onun yazılarında hayatın canlılığı ve sıcaklığı sezilir; röportajcı dikkati ve tavrı ön planda yer alır. Yazılarında derinlik değil, genişlik dikkati çeker. Yazılarında mahalle mektepleri, İstanbul’un çeşitli semtleri, meyhaneler, camiler, randevu evleri, mesire âlemleri, basın dünyası, çarşı, pazar ve sokoklar büyük yer tutar. Anıları, bu çevrelerin ürünü olarak bize ulaşır.

Ahmet Rasim, tasvirlerinde ayrıntıyı iyi seçer. Bazı yazıları sembolizme yaklaşır özellik gösterir. Kelimeleriyle resim yapma ustalığına erişir. Güzel resimler çizer ve tablolar sergiler. Onun estetik yönü kuvvetli değildir. O nedenle güzellik ve sanat endişesi duymaz. O mizaha yönelir. Varlığını bu yanılla hissettirir. Tasvirici anlatımına bağlı olarak sıfatları çok kullanır. Tasvirlerindeki canlılık gözleme ve dil

ustalığına dayanır. Anlattığı konu ile ifadeleri arasında sıkı bir ilişki gözlenir. Cümlelerindeki isimler, sıfatlar, deyimler ve fiiller ele alınan nesnenin durumuna göre sıralanır. Okuyucuyla iletişim kurmasındaki en büyük başarısı, kendi “ben”iyle okuyucuyu birleştirmiş olmasıdır. Gözü ve kulağıyla halkın arasındadır. Halkta kendisini görür ve öyle anlatır. Bir bakıma kalemi, halkın nabzını yansıtır. Tasvirleri çoğu kez subjektif bir nitelik taşır. Psikolojik çözümlemelere yer vermediği görülür. Dikkat ve hafızası güçlü olan A. Rasim’in soruşturma ve araştırma yeteneği, yazarlığın ana kaynağını oluşturur.

Ahmet Rasim, yazılarına konuşma dilinden sözcükler taşır. Argo ve deyimleri yerinde ve güzel kullanır. Cümleleri canlı ve kısadır. Nesrimizin gelişmesinde büyük katkısı vardır. Sade anlatımının yanında Osmanlıca yüklü ağır ifadelere de yer verdiği görülür. Genelde orta seviyenin insanların anlayacakları açık seçik bir anlatım yolunu seçer. Makul ve düşündürücü olmaya özen gösterir. Halkın vizyonunu genişletmeye çalışır. Güldürürken düşündürmeyi başarır. İstanbul Türkçesini bütün incelikleriyle kullanır. Yazı dili ile konuşma dilini bütünleştirmeye çalışır. Rasim hikâye ve romanlarında romantik aşk hikâyelerine ve basit aile facialarına yer verir. Batı romanını iyi tanımadığı için, A. Mithat ve N. Kemal’in hikâye ve romanlarından etkilenir. Bu yüzden acıklı serüvenleri konu alır. Hayat tecrübesi olmayan gençleri kötü kadınların baştan çıkarmaları temasını işler. Romanları teknik bakımdan da yeterli değildir. 1889’dan sonra hikâyeye yönelen yazar, İstanbul’u tanıtan ve İstanbul halkının âdet ve geleneklerini anlatan tasvir ve anı yazılarıyla ölümsüzleşir. Eserlerinde İstanbul’un doğal ve sosyal özelliklerine karşı içten bir sevgi ve bağlılık gözlenir. Temiz dili ve canlı üslûbuyla sevilir. Döneminde anı türünün en seçkin örneklerini verir.

Ahmet Rasim’in hayata karşı, ilgisiz bir tavırla takındığı gözlenir. Bu durum rind ve derbeder oluşundan kaynaklanır. Yaşantısında gelenekçi olmasına karşın, sanat anlayışı ve düşünce bakımından yenilikçidir. Onun yazarlığı pratiktir ve Ahmet Mithat’ın yolundan yürür. Edebiyatımızda Yahya Kemal ne kadar İstanbul şairi olarak tanınmışsa A. Rasim de bir o kadar İstanbul âşığı bir yazar olarak isim yapmış bir sanatçımızdır.

ESERLERİ

Ahmet Rasim hikâye ve kısa romanlar yazmakla birlikte, bu alanda dil ve anlatım bakımından başarılı görülmemektedir. Onun kalıcı olan yazıları fıkra ve anılardır. Şiir, hikâye, roman, hatıra, makâle ve diğer alanlarda öğretici nitelikte eserler vermiştir. Eserlerinin sayısının 140'a ulaştığı belirtilmektedir. Başlıca eserleri şunlardır.

HİKÂYE VE ROMANLARI

- İlk Sevgi (1890)
- Bir Sefilenin Evrâk-ı Metrûkesi(1891)
- Endîşe-î Hayat(1891)
- Güzel Eleni(1891)
- Leyâl-ı Izdırab(1891)
- Mehâlik-î Hayat (1891)
- Meşâkk-ı Hayat (1891)
- Tecârib-î Hayat (1891)
- Meyl-î Dil (1891)
- Afife(1892)
- Mektep Arkadaşım (1894)
- Numune-î Hayâl (1894)
- Tecrübesiz Aşk (1894)
- Biçare Genç (1895)
- Gam-ı Hicran(1895)
- Sevda-î Sermedî (1896)
- Askeroğlu(1897)
- Nâkâm (1895)
- Ülfet (1899)

Hayat-ı Hakîkiye Sahnelerinden: Belki Ben Aldanıyorum (1909), İki Güzel Günahkâr (1922), İki Günahsız Sevda (1922)

MENSURELERİ.

- O Çehre (1834)
- Kitabe-î Gam (1898-1899)

FIKRA VE MAKALELERİ

Külliyyât-ı Sa'y ü Tahrir :Makalât ve Musahabât(1907)
Külliyyât-ı Sa'y ü Tahrir :Menakıb-ı İslâm (1908)
Şehir Mektupları ,Tarih ve Muharrir(1911)
Cidd ü Mizah (1920)
Eşkâl-ı Zaman (1918) önce Tasvîr-ı Efkâr'da yayımlanmıştır.

ANILARI

Gecelerim (1899)
Eski Maceralardan :Fufş-ı Atîk
Fuhş-ı Cedîd(1922)
Matbuat Hatıralarımdan: Muharrir, Şair, Edib (1924)
Falaka (1927)

SOHBETLERİ

Ramazan Sohbetleri (1913, ramazana ait sohbetleri içerir ve iki ayrı kitapta toplanmıştır. Muzaffer Gökmen, 1967; Reşat Ekrem Koçu İst. 1974)

GEZİ YAZILARI

Romanya Mektupları (1916, Tasvîr-ı Efkâr'da yayımlanmıştır, eser Rıdvan yakın tarafından günümüz Türkçesiyle yayımlandı, İst.1988)

MONOGRAFYA

Matbuat Tarihine Medhal. İlk büyük muharrirlerinden Şinasi (1927)

TARİHLE İGİLİ KİTAPLARI

Arapların Terekkiyat-ı Medeniyyesi (1897)

Eski Romalılar (1887-1889)

Tarih-ı Muhtasar-ı Beşer (1887)

Terekkiyat-ı İlmiyye ve Medeniyye (1887)

Küçük Tarih-i İslâm (1889)

Osmanlı Tarihi (1890)

Tarih-i Ticaret (1891 Servet-ı Fünun 'da tefrika)

Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi (1910-1912). Eser "Osmanlı tarihi"-

Seçmeler- adı altında İsmet Parmaksızoglu adı ile yayınlandı (1968)

İki Hatırat Üç Şahsiyet (1916 İbrahim Olgun tarafından 1976)

İstibdattan Hâkimiyet-ı Milliye'ye (1987).

ÇEVİRİLERİ

Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze (1886)

Cümel-ı Hikemmiyye-ı Ecnebiyye (1886)

Cizvit Tarihi (1887)

Ezhâr-ı Tarihiyye (1887)

İki Damla Gözyaşı (1894)

Mathilde Laroche (1895)

La Dame aux Camelias (1895)

Karpat Dağları'nda (1896)

Mızıkacı Yanko ve Kamyenka (1900)

Kaptan Jipson (1903)

Madam Hardiber (1903)

Asya Kumsallarında (1905)

AÇIKLAMALAR

ÇALGI ALETLERİ :

- B -

Bando : (banda) İtalyanca bir kelimedir. Nefesli ve vurmali sazlardan kurulan asker mızıkası topluluğu. II. Mahmut tarafından, Osmanlı ordu muzikası olan mehterhaneler kaldırılıp yerine Muzikai Hümayun adıyla bir bando kuruldu (1827). Başına Manguel adında bir müzik öğretmeni getirildi. Sonraları Manguel yetersiz görülerek yerine ünlü İtalyan bando şefi Giuseppe Donizetti davet edildi (1828). Donizetti Enderun ağalarından seçtiği öğrencilerini 5 - 6 ayda yetiştirdi. Asker yürüyüşünü düzenleyecek ordu bandolarının elemanlarını yetiştirmek için Askerî Mızıka okulunu açtı (1831). Günden güne çoğalan ordu bandoları alaylarda, sancak merkezlerinde ve ordu merkezi olan her ilde faaliyet gösterdi. Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'da deniz bandosu ve saray mızıkası olmak üzere 2 bando vardı. Saray mızıkası sonraları Cumhurbaşkanlığı Musîki heyeti oldu (1924). Yeni repertuvarı ile senfonik bir duruma yükselen bando, Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası adını aldı (1945). Bugün de silâhlı kuvvetlerde görev yapan bandolar mevcutlarına göre I, II ve III. Sınıf olarak askerî kumandanlık ve okullarda bulunmaktadır.

Borozan : (Turk. boru ve fars. zen, çalanden boruzen – borazan). Konik delikli, özellikle piyade sınıfında kullanılan üflemlili bakır çalgı. Borazan daha çok askerî badolarda kullanılan bakırdan yapılmış bir çeşit büğlüdür; üzerinde anahtar veya piston tertibatı bulunmadığına göre, notalar, çalanın nefesine verdiği şiddet ve dudaklarını büzüş derecesine göre çıkar. Elde edilen dört nota bütün "si bemol" akortu, bir de beşli aralığın beş perdeden tekrarıdır. Bu notalar çeşitli ritimler ve ölçüler içinde kullanılarak, bütün askerî işaret ve havalar çalınır. Borazanın berrak keskin bir sesi vardır.

-C-

Cıvgarı : Ensiz ,dikdörtgen biçiminde basit bir musiki aleti.

-Ç-

Çalpara : (fars. çer- pere , dört parça). Parmaklara takılan, dört veya iki parça ağaçtan yapılmış zil gibi şakşak.

plactro adı çalgıya benzemeye başladı. Gitar tellerinin sayısı değişebiliyordu, ancak adına guitarra espanola (İspanyol gitarı) dendi. Daha sonra altıncı bir tel eklendi ve tek tellerin yerini çift teller aldı. İlk gitar öğretim kitabı Juan Carlos Amat imzasını taşır.

-K-

Keman : (fars. kemen). Müzikte yaylı çalgı, çene altı ile omuz arasına sıkıştırılarak çalınır, solo ve orkestra çalgılarının en önemlisidir. Ortaçağın frenk kemençesi ve viyel'inden çıkan, daha sonraları viyol ve lira da braccio haline giren keman, bugünkü biçimini yavaş yavaş gelişerek buldu. Keman 350 ile 360 mm. arasında değişebilen bir ötüm gövdesinden, bu gövde ise asıl titreşimi sağlayan çam ağacından bir üst kapak, akağaştan bir dip kapak ve her iki kapağı çemberleyen, gene ağaştan yapılma kasnaklardan meydana gelir. Yayın gidiş gelişine yol vermek için kapakların orta kısımları daraltılmıştır; köprünün her iki yanında ff şeklinde delinmiş kulaklar bulunur. Üst ve alt kapaklara, köprünün tel basıncına direnebilmesi için tonoz şekli verilmiş, etrafı tahta kaplama ile işlenmiştir. Akağaştan yapılan sap, kendisini kuşatan besleme tokozlarının içinde çıkar, bu tokozlar aynı zamanda kasnağın üst ucundaki kasnakları da pekiştirmeye yarar. Sap, zarif bir kıvrımla tamamlanır. Keman dört tel üzerine düzenlidir. (sol,re,la,mi) tellerin bir ucu, gövdenin alt tarafında bulunan telliğe öteki ucu da sapın baş tarafındaki kulaklara iliştirilir. Saplar konik olan ve kulak yuvalarına sokulu bulunan bu kulaklar istenilen gerilimin elde edilmesini sağlar. Türklerde keman eskiden beri sine kemani şeklinde vardı. Bu çalgı, esas olarak arapların rebab'ından alınmış ve yüzyıllar boyu geliştirilerek bugünkü haline gelmiştir. Bazı kaynaklar âletin Türklerin kemençesi guz'undan (oğuz kemençesi) oluştuğunu belirtirler. Keman ilk olarak diz üzerine, sonra göğüse dayanarak çalınır.

Kemençe : (fars. kemen ve -çe küçültme ekinde kemen-çe) Kemençe Ortaçağda Avrupa da çok kullanıldı. XVII. yy. da gözden düştü. İlk, oğuz yaylı sazı ırklığıdır. Asya'dan Anadolu'ya Selçuk Türkleri geçti. kemençe adı, ıklığ ve eşanlamı ile XV. yy. sonlarında kullanıldı. Gagavuzlar kemana, kemençe derlerdi. Anadolu'da kullanılan tahta kemençelerin Ortaçağ sonları Avrupa halkı yaylı çalgılarından alınmış olması mümkündür. Avrupa'da kasaba çalgıcıları bu âletin keskin ve yaygaracı sesinden, halk danslarına eşlik etmek için yararlanırlardı. Kemençe yüzyıllar boyunca değişikliğe uğradı. Başlangıçta 4 veya 6 çift telli idi. Karadeniz'in doğu bölgesinde kullanılan kemençe (re, la, sol) veya 4 (la, re, sol, mi, veya sol, re, la, mi) tellidir. Klasik Türk musîkisinde kullanılan kemençe (re, sol, re) biçiminde düzenlidir. Beşli aralıklarla akort edilir. Rebabla yakın hısımlığı olan âletin üst kısmı düz alt kısmı şişiktir. Gövde ve göğüs (kapak olarak iki bölümdür) Gövdenin en iyisi karadut ağacından yapılır. Göğüs servi ağacından yapılırsa yumuşak ve müzikal çamdan yapılırsa gür ve tok ses verir. Kulak denen burguları üç tanedir. Fildişi, abonoz veya benzeri sert ağaştan yapılır 15 cm. boyundadır. Kemençenin göğsünde yarım daire biçiminde 4 cm. çapında karşılıklı iki delik vardır. Sesi dışarı vermeye yarar Kemençenin eşiği bu deliklerin arasındadır. Kemençe, uygun bir ağaştan yapılarak uygun bir yere konmamışsa kemençeden ses çıkmaz. Eskiden gümüş sarılı barsaktan yapılırken bugün krome sargılı çelik teller kullanılır. Kemençe çalınırken geniş olan altı, sol diz üstüne, burgularıda göğsün sol tarafına dayatılır. Kemençe icracıları arasında Tamburi Cemil Bey, Sotiri, Aleko Bacanos gelir.

Çığırma : (çağırtma). Esk. İnce sesler çıkaran nefesli, basit bir musîki âleti. Daha çok Anadolu da üflenene ve ilkel bir nefesli saz olan çığırma, ağaçtan, kamıştan veya kartal kanadı kemiğinden yapılır. Uzunluğu 15-30cm. arasındadır. Üstte altı, altta bir deliği bulunmaktadır. İnce ve net sesi olan bir çoban çalgısıdır. Klasik çalgılardan küçük flüt (picole) ile boy ölçüşecek niteliktedir.

-D-

Darbuka : (darb,vurmadan),Türk musîkisinde bir usul vurma aleti. Darbuka, gövdesi pişirilmiş, kilden veya aliminyumdan yapılmış, dibi delik, bir çömleğin tek ağzına ince bir deri gerilerek yapılır. Diz üzerinde, yanlamasına yerleştirilip, parmaklarla vurularak yazılır. Bugün, pişirilmiş kilden yapılmış olanlarına Anadolu da dümbelek veya küp de denir. Daha çok kadınlar tarafından ve özellikle düğünlerde kendi aralarında düzenledikleri eğlencelerde kullanılır. Klasik musîkide kullanılmaz. Son zamanlarda fasıl musikisine girdi.

Davul : (tabl'dan). Çember şeklinde ve enli bir kasnağın iki yanına deri gerilerek yapılan , tokmak ve değneklerle çalınan bir alettir. Türklerde davul binlerce yıldan beri kullanılan bir çalgıdır. Genellikle bir hakimiyet işareti sayıla gelmiştir. Hun Türklerine gelin gelen ve ünlü bir şair olduğu söylenen bir Çin prensesi, manzum bir mektubunda, Hunların “davulu her gece, güneş doğana kadar döğdüğünü” yazmıştır. Romalılar, Asya ordularıyla her savaşta gök gürültüsü gibi ses veren yüzlerce davulun sesi önünde şaşkına dönerlerdi Osmanlı Türklerinin orta Avrupa'ya yaptığı seferler bu çalgıyı oralara da iyice yaymıştır. Osmanlı askerî musîkisinin önemli aletlerinden biri olan davulun birçok çeşidi vardır. Sağ elde usulün kuvvetli zamanlarını (düm'leri) vuran bir tokmak sol elde usulün zayıf zamanlarını (tek'leri) vuran bir değnek (zibzibi)çalınır. Halk musikisinde davula zurna eşlik eder.

-F-

Flüt : (lat . Flatus ,soluk'tan fr. Flüt). Açık borulu, üfleme çalgı, ses çıkarmak için, çalgı ağızlığının yanda bulunan deliğine belli bir hızla üflenir; yarığa çarpan hava parçalanır ve borudaki havada bir titreşim meydana gelir. Flüt yan tutularak çalınır. Ses perdelerindeki değişimler üflenene havanın üfleme biçimi ve hızı kadar, flüt borusunun ayarlanmasıyla da, yani deliklere parmakları bastırıp kaldırarak elde edilir. Bugünün flütü gümüş veya gümüş suyuna batırılmış madenî silindir şeklinde, birbirine geçmeli üç parçadan meydana gelir; gövdesinin çapı 19mm. boyu 67cm. dir. Yanda bulunan ağız deliğinden başka, gövde boyunca sıralanan 16 delik vardır. Bunlar parmakların işlemlerini ve sesin çıkmasını kolaylaştıran anahtarlı ve kaldırıcı bir mekanizmaya bağlanmıştır.

-G-

Gitar : (Yun. Kithara –İsp. Kuitarra'dan Fr. Guitare). Ut'a ve lavtaya benzeyen altı telli çalgı. Gitar'ın menşei bilinmez. Bu çalgının ilkel haliyle, İspanyol topraklarına araplar tarafından getirildiği sağlanmaktadır. XII. yy. da, İspanya'da mağrip gitarı ve latin gitarı diye iki çeşit gitar vardı. XV. yy. da mağrip gitarı lavta haline doğru gelişerek mandora veya mandola adını aldı. Latin gitarı ise ylhuela de

Klarnet : (Fr. Clarinete'den). Anahtarlarının hassas ve yumuşak mekanizması sayesinde klarnet en süratli ve en güçlü ezgileri çıkarmaya elverişlidir. Ses genişliği üç oktav ve bir dördlüdür. Ses perdelerinin her üçü de kendine özgü niteliklerini muhafaza etmekle birlikte ses tutma, legato ve kıvraklık bakımından eşit imkânlar sağlar. Pesperdeye salümo, ikinci perdeye borazan adı verilir. Klarnet notası sol anahtarında yazılıdır. Boyuna göre ses alanı pes'e veya tiz'e doğru kayar. XVII. yy. sonunda J.C. Denner'in bulduğu bu çalgının aslı eski Fransız arlumo'sudur. 1750'ye doğru getirilmiş, senfoni ve opera orkestralarındaki yerini almıştır.

-L-

Laterna : (lat . Lanterna 'dan). Bir kolun çevrilmesiyle çeşitli havalar çalınan sandık biçiminde çalgı. Laterna mekanik bir org çeşididir. İçinde iki körük ve bakır sivri uçlarla donatılmış bir silindir bulunur. Çalgının manivelası çevrilince her sivri uç karşısına düşen belirli bir supapı açar ve bu arada geçen hava akımı titreşim meydana getirir.

Lavta : (Ar. el-ud- Alm laute'den). Mızrapla çalınan uttan küçük telli çalgı . Lavta'nın dışbükey biçiminde olan sırt kısmı yalancı çınar denilen ağaçtan yapılır ve sayıları 9 ile 40 arasında değişen dilimlerden meydana gelir. Göğüs kapağı düzdür. Ve hemen her zaman köknardan yapılır. Ortasında titizlikle oyulmuş gül biçiminde bir delik bulunur. Sapın yüzeyi göğüs kapağı seviyesinde uzar, genişliği ise üzerinde bulunan tetlerin sayısına göre değişir. Lavta'nın ilk çağda (Sümerler, EskiMısırlılar, Asurlular, Babilliler, Yunanlılar, Romalılar). İlkel şekillerine rastlanır. Sonradan Araplar tarafından geliştirildi. Avrupa' da XV. yy. sonlarına doğru, notası sayılan ilk tablotalar aynı yıllarda ortaya çıktı. Bütün Avrupa'ya yayılan lavta XVI. XVII. Yy.'da altın devrini yaşadı. Lavta'nın Türk müziğinde kullanılan çeşidi, sapına perdeler bağlanmış olmasıyla uttan ayrılır. Lavta eskiden özellikle köçekçe takımlarına kemençe ile birlikte eşlik ederdi. Bugün çok az kullanılmaktadır. Çalınış tarzı ud ve tamburinkine benzer.

-M-

Mevlevi Kudüm : Mehter takımlarına ve genellikle mevlevi tekkelerinde kullanılan, madenî kaseli küçük iki davuldan meydana gelen usul vurma aleti. Kudüm, az olarak da din dışı musîkide kullanıldı. Mevlevilerde kutsal sayılan kudüme, kudüm-ı serif adı verildi. Kudüm, tembal'in ilkel şekli sayılabilir. Belirli bir sese (düğâh veya rast) düzenlenmesi uygundur. Mevlevi ayinlerinde semazenler, kudümün vuruşlarına (darb) ayak uydururlar. Kudüm, nakkareden büyük, kösten küçüktür. Deriye değneklerle velveli veya velvelesiz şekilde usul vurulur. XVIII. Yy. ortalarında iyi kudüm çalanlar. Evliya Çelebiye göre Nakkarezen Ali Çelebi, Sadık Çelebi, Üsküdarlı Sâlih Çelebidir.

Nakkare : (Ar. Nakr'dan), Eski Mehterhane takımında yer alan, değneklerle vurularak çalınan bir çeşit küçük davul, dümbelek. Süvari nakkaresi, süvarilerin Ortaçağda kullandıkları nakkare.

Ney : (fars.ney,ney). Kamıştan yapılan bir çeşit nefesli saz. Doğu ülkelerinde çok eski çağlardan beri kullanılan ney'in ilk örneği Sümerlerde görülür. M.Ö 280'den kalma bir tablette bu çalgı hakkında bilgi vardı. Sümerlerin 'ne' adını verdiği bu çalgı do, re, mi, fa, diyez, sol, la, si seslerini çıkartıyordu. İran ve Anadolu'da XII. ve XIII. yy. da ney çok kullanılan bir musikî aletiydi. Mevlana'nın Mesnevi'sinde bu sazın adı çok sık geçmektedir. Hoca Gıyaseddin Nakkaş'ın (XVII. yy.) eserinden ise ney'in Doğu Türkistan da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Divanü Lûgat-it- Türk'te ve Genceli Nizami'nin şiirlerinde ney'i Türkî ayidle, neyden bir asker çalgısı olarak söz edilir. Ney, sarı ve budaklı, düzgün kamıştan yapılır. Dokuz boğumludur. Çok defa, boğumlarının çatlamaması için çevresine, madeni veya gümüş tel sarılır. Altısı üstte, biri altta olmak üzere yedi deliği vardır. Baştarafına, özellikle üflenene bölümüne fildişi, abonoz veya kemikten yapılan birer parça eklenir.

Saz : Her türlü musikî aletinin genel adı. Saz genellikle kestane ve dut ağacından yekpare oyularak yapılır. Bu oyuk kısmın üzeri çam ağacından bir kapakla kapatılır. Sap kısmı ekleme olup gürgen ağacındandır. Sap ve sazın yanları ceviz, sedef süslemelidir. Altı sekiz on iki telli olabilir. Tezene denilen kiraz kabuğundan yapılma bir mızrapla tellere vurulmak suretiyle çalınır. En küçüğüne cura, orta boy olanına bağlama, üçer üçer dizilmiş, on iki telli olanına bağlama, üçer üçer dizilmiş on iki telli olanına da meydan sazı verilir. Meydan sazına çöğür veya âşık sazı da denir.

Şakşak : (Onomatope şak'tan). Alkış sesi. Orta boy masa biçiminde, bir yere vurulduğunda "şak-şak" diye ses çıkaran araç. (Bununla, orta oyununda Pişekâr, Kavukluya, hokkabazlar da çıralarına vurur. Seyirciyi güldürürlerdi)

Tanbur (veya tambur) : Tambur, tamburî İsak, II. Selim, Zeki Mehmed Ağa Oksiyam Efendi gibi müzisyenler tarafından geliştirildi. Suphi Ezgi de tamburun bugün kullanılan usulünü ortaya koydu. Ayrıca Cemil Bey, büyük bir tambur icracısı olarak ün kazandı. Sazı, keman, kemençe veya viyolonsel yayı ile de çalmak çığırını açtı. Saadettin Arel de çeşitli saz eserleri verdi. Tamburun mızrabı bağadan (kaplumbağa kabuğu) yapıldı; bugünküler boğa taklididir. Mızrap çeşitli uzunlukta olabilir. Tamburun boyu 1. 35cm. dir. Tekne denilen gövdesi yarım küreden daha büyük bir biçimdedir. Teknenin yüzü (kabak) denilen çok yumuşak, ince ve beyaz

tahtadan yapılır ve üzerine cila vurulmaz. Teknenin arkası ince tahtadandır; 16-28 dilim halinde kahverengi koyu şeritleri vardır. Tambur 8 tellidir. Bunlar çelik ve sarı bakırdandır. Tambur sapında, 48 tane (Türk musikîsinin 2 sekizlisi için) krişten bağ perde vardır. Tambur kucakta çalınır. Mızrap eşiğin biraz ilerisinde tellere vurur veya dokunur yahut çeker. Bazı sesler mızrap vurulmadan sadece parmak basılarak çıkarılır.

Tef : (def,Fars. teff) Yuvarlak bir tahta kasnağın bir veya iki yanına deriden bir örtü geçilerek yapılan ve parmak vuruşlarıyla çalınan saz. Def Türk musikîsinde bir usul vurma aletidir. Bir çeşit açık davul olan defin çeşitli şekillerine, eski kavimlerde de rastlanır. Bir söylentiye göre ilk defa Süleyman ile Belkıs'ın düğününde def çalmıştır. İsrailoğullarının altın bir dananın önünde def çaldıkları da söylenir. Araplardan İspanya yoluyla Avrupa'ya da geçmiş ve adına tambour de basque denmiştir. Orkestraya da girmiştir. Türk musikîsinde, fasıl şefi olan ser hanendenin elinde bulunur. Parmak vuruşlarıyla usul tutulur. Her vuruşta kasnaktaki ince prinçten 8 çift küçük zil tınlar.

-U-

Ut veya Ud : Kısa kalın saplı altı çift telli ve iri karınlı doğu musiki âleti. Büyük gövdeli bir saz olan ut kucağa alınarak çalınır. Armut biçimindeki gövdesi kısa ve kalın bir sapla son bulur. Altı çift teli vardır. Üç sekizli kadar ses alanına sahiptir. (kaba , düğâh, tiz, muhayyer) . Teller çift olarak şöyle düzenlenir. Birinci tel: gerdaniye, ikinci tel: neva, üçüncüsü: düğah. Bazen en kaba tel olan kaba düğah çift değil tek takılır. En kaba telin bazen en üste bağlandığı da olur. Ut yalnız doğu ülkelerinde kullanılan sazlardandır. Zamanla değişmiş ve bugünkü şeklini Farabi zamanında almıştır. İspanya'nın fethinden sonra batı müziğine geçti ve XVIII. yy.'a kadar kullanıldı.

-Z-

Zurna : (Fars. nay-ı sur) : Keskin bir ses çıkaran, çoğunlukla davul veya dümbelek eşliğinde çalınan nefesli saz Zurna davulla birlikte çalınır, bir açık hava çalgısıdır. Keskin bir sesi vardır. Üflenerek çalınır, kamışlı, üst tarafında yedi, altında bir ses deliği vardır. En iyileri şimşir ağacından yapılır. Madenden yapılanları da vardır. Zurnanın geçmişi eski çağlara kadar uzanır. Selçuk ve İlhanlı tabilhânelerinde ve son Osmanlı Mehterhânesinde, Kırım hanlarının nakkarehânesinde çeşitli boylarda yer alan zurnalar, takımların baş melodi çalgısıydı. İbni Battuta Kuzey Afrika'dan Çin'e kadar her yerde, Anadolu, Kırım ve Bizans' ta davul zurna takımları dinlendiğini yazar. Asyalı Türk Hakanları dost beyliklere, geleneklere uyarak davul zurna Takımları gönderirlerdi.

YİYEYECEK - İÇECEK :

-A-

Ayran : Yoğurdu sulandırmak suretiyle yapılan içecek. Ayran yapmak için tabii vasıflı ve tercihen yağlı koyun yoğurdu kullanılır. Yoğurda bir miktar su ve tuz katılır, iyice karıştırılır. Daha nefis olması için su yerine süt de kullanılabilir. Ayran Türklerin bir çeşit milli içkisidir. Türkiye'den başka Balkan ve Asya memleketlerinde de içilir.

-B-

Baklava: İnce yufkadan yapılan, genellikle eşkenar dörtgen biçiminde kesilen içine kaymak, ceviz, badem, fıstık ezmesi v.b. şeyler konan hamur tatlısı. Baklava çok eskiden beri bilinen Türk hamur tatlılarından biridir. Fatih devri mutfak defterlerinde (1473) baklavanın adı görülmüştür.

Beyaz Keten Helva : Kavrulmuş şekerden yapılan pamuk görünüşünde helva. Ateşte dönen özel bir kapta pişirilir ve çeşitli renklere boyanır. Yere büyük kalaylı bir sini konulur. Sininin üzerine iki bilek kalınlığında ağdalanmış sıcak bir şeker parçası çepeçevre yayılır. Böylece bir halka haline getirilen ağdanın ortasına elenmiş un dökülür, helva yapmasını bilen ustalar sininin başına diz çöker ve ağdalanmış şekeri una batıra batıra sağdan sola el birliği ile çevirirler . Bu işlem sırasında un ağdaya iyice yedirilir ve keten iplikleri gibi ağda birbirinden ayrılır.

Bira : (felemenkçe bier'den) Çimlendirilmiş tahıl, özellikle arpa ve şerbetçiotundan mayalandırma ile elde edilen içki. Bir ilkçağ'da Mısır ve Yunanistan'da kullanılırdı. Romalılar, Galyalılar ve Germenler de bira yapardı.

Boza, Bozay : Darı, arpa, mısır gibi tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan çok hafif alkollü, mayhoş, krem veya açık bejrenginde koyu içecek. Boza'nın M.Ö. IV. yy. da Doğu Anadolu'da kullanıldığı bilinmektedir. Bugün Türkiye'den başka Balkanlarda, Macaristan , İran ve Arap ülkelerinde yapılmaktadır. Boza bulgur veya buğdaydan da yapılır.içilirken üzerine tarçın eklenir, kaba leblebi ile birlikte sunulur.

Börek : Açılmış hamur veya yufka içine çeşitli malzeme konularak pişirilen hamur işi. Çeşitli malzeme kullanılarak değişik lezzet ve biçimlerde börekler yapılabilir. Bunlar arasında su böreği, tatar böreği, peynirli, kıymalı, ıspanaklı, kabaklı, patatesli, tepsi börekleri, kars böreği, sarıyer böreği.

-C-

Ciğer : (fars). Ciğer tavası, una bulanarak ve bulamadan yağda ve tavada kızartılan ciğer.

-Ç-

Çay : (Çin'ce ça'dan) Çaygillerden bitki çayın anayurdu Birmanya, Güneydoğu Çin ve Orta Vietnam arasında kalan bölgedir. Çay ağacı bahçelerde yetiştirilir. Çiçekleri beyaz veya hafif sarımsı ve az kokuludur. Çayların çeşitleri vardır. Su ile kaynatılan çaylardan hoş bir koku elde edilmektedir. Özellikle Türkiye'de çok fazla tüketilmektedir.

Çayır peyniri : Beyaz peynir'in tuzsuz bir türüdür.

Çiçek Keten Helva : (Çiçek Moğolca'da çeçekten), (helva arapça helvâ'dan).

Çukolata : (aztek dilinde İtal. Cioccolata). Kakao, şeker, bazen fıstık, fındık karıştırılarak yapılan yiyecek .

-D-

Dolma : (Dolmak 'tan dolma). Kıyma, pirinç, baharat, v.b. malzeme ile hazırlanan harcı, asma, lahana, pazı gibi yaprakların, kabak patlıcan v.b. gibi sebzelerin; tavuk, bıldırcın v.b. hayvanların içine doldurarak pişirilen yemeklerin genel adı.

-E-

Ekmek : (esk . Türk . ötmek – etmekten). Çeşitli tahıl unundan yapılmış hamurun ateşte, sac üzerinde, tandırda, fırında veya tepside pişirilmesiyle hazırlanan yiyecek.

Esrar : (Ar. Sırr'dan esrar). Hint kenevirinden, haşhaştan çıkarılan ve daha çok Yakındoğu ve Hindistan'da kullanılan sarhoş edici, uyuşturucu ve bazen de uyarıcı olarak başvurulan keyif verici madde.

-F-

Fesleğen : (Yun . basilikon'dan). Ballıbabagillerden, saksıda yetiştirilen güzel kokulu at. Yaprakları kekik gibi bahar ve koku verici olarak kullanılır.

-H-

Hindi : Tavukgillerden, parlak esmer renkli kuş. Hindi'nin anayurdu Amerika'dır. Tüyleri madeni, parlak, yeşil, parıltılı, esmer alnı,başı ve boynu çıplak, ibiği dikilgen, kuyruğu on sekiz teleklidir.

-İ-

İmam Suyu : (argo rakı)

İşkembe : (Fars.şikem, karım, iç'ten işkembe). Geviş getiren hayvanların ilk mide bölümü. Koyun veya dana işkembesiyle işkembe çorbası yapılmaktadır.

-K-

Kahve : (ar.kahve). Kökboyasığillerden bir ağaçtır. Kahve, kahve çekirdeklerinin kavrulup dövülmesi veya öğütülmesiyle elde edilen toz. Kahve çekirdeklerinin veya kahve tozunun suda kaynatılmasıyla hazırlanan içecek.

Kefal : (Yun Kephalos'tan) Büyük başlı gümüş rengine, orta büyüklükte, üzeri pullu, eti beyaz ve lezzetli balık. Kefal yağsız, beyaz, ince etlidir. Hazmı kolaydır. Levrek gibi hazırlanır. Yumurtasından konserve yapılır.

Kestâne : (Yun.kastanon'dan) Kayıngillerden kerestesi doğramacılıkta kullanılan orman ağacı ve bu ağacın meyvesi. Kestane, şeker, kalori ve nişasta bakımından zengindir; kebab ve haşlanmış olarak yenir. Aşçılıkta kestaneyle hindi dolmasının içi hazırlanır veya bazı et yemeklerinde garnitür olarak kullanılır. Krema ve pasta şeklinde ezmeler ve hafif yemekler yapmakta da kestaneden yararlanılır.

Kete : (Halk dili). Külde pişmiş şekerli çörek.

Kıyma : (kıymak'tan kıy-ma). Kıyma makinesi olmayan yerlerde, et kalın gürgen veya abonoz kütüğü üzerinde bir satır yahut büyük bıçakla kıyılarak elde edilir. Kıyma, çeşitli yemeklerin içine konur. Özellikle köfteler, rostolar kıyma ile hazırlanır. Kıyma yağlı, yağsız, orta yağlı olmak üzere sınıflandırılır.

Koz helva :Altı üstü ince kağıt helva ile kaplanmış, sakız kıvamında içi cevizli helva .

Kuş Lokumu :Yumurta, un ve şekerle yapılan bir cins kurabiye.

-L-

Leblebü : Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup eğlencelik olarak yenen nohut. Tuzlu ve tuzsuz çeşitleri vardır. Kabuksuz, sarımtırak esmer renkte olana kaba leblebi denir. Beyaz renkli olan sakız leblebisi kabukludur.

-M-

Mahallebi : (veya muhallebi, Arp. halib, süt'ten). Süt, şeker ve pirinç ununun kaynatılmasıyla yapılan pelte kıvamında bir cins tatlı. Ayrıca içine kakao, sakız, meyve suyu v.b. katılabilir.

-P-

Paça : (Fars. pe, ayak'tan pa-çe). Koyun, keçi ve sığırın ayaklarından yapılan yemek. Koyun veya keçi paçası, temizlendikten sonra uzun kemikleri ortasından kırılır. Bol su ile yumuşayınca kadar hafif ateşte pişirilir. Kemiklerinden ayrılan et ve suyuna yeterince sarmısaklı sirke katılır. Çukur kaplara dökülerek dondurulur.

Pekmez : (Esk.Türk.bekmes'ten). Özellikle üzüm, dut v.b. meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış suyu. Kış aylarında Anadolu'da yağın "üçüncü karların" temiz kısımları toplanır; pekmeze karıştırılarak "karsambaç" adlı tatlı yapılır.

Peynir : (Fars.penir'den). Peynir mayası ile mayalanıp pıhtılaştırılan süttten elde edilen besin. XIX. yy.'ın ortalarına kadar peynir yapımı, ev ekonomisi çerçevesini aşmazdı; bu tarihten sonra özellikle batı ülkelerinde peynir üretimi sanayi halini aldı; şimdi birçok ülkede peynircilik önemli bir sanayi dalıdır. Türkiye'de başlıca dört çeşit peynir üretilir. Beyaz, kaşar, tulum, mihalıç peyniri.

Poğaç : (İtal.focaccia'dan) İçine yoğurt ve zeytinyağı karıştırılmış hamurdan yapılan bir çeşit çörek.

-S-

Salep : (Arp.saleb'den seleb, selep) Salep sütü veya sade olmak üzere iki türlü hazırlanır. Sütün veya suyun içerisine salep tozuyla birlikte nişasta konur, ağır ağır karıştırılarak kaynatılır. Boza kıvamına gelince içine şeker konarak biraz daha karıştırılır. İçerken üzerine zencefil tozu ekilir. Eskiden özellikle soğuk kış sabahlarında, sokaklarda satılır ve yolcular, salep güğümün oturtulduğu maltız etrafında durarak, ayakta salep içerlerdi. Salep, kulplu olmayan, büyük kallavi fincanlarda içilirdi. Bu gelenek yavaş yavaş yok olmakta, salepçiler, salep güğümleri ve salep fincanları ortadan kalkmaktadır. Bugün bazı evlerde, soğuk algınlığında, göğsü yumuşatmak ve öksürüğü önlemek amacıyla kullanılır.

-Y-

Yoğurt : (Esk.Türk.yogurt'tan) Sütün mayalanmasından meydana gelen, beyaz koyu kıvamda bir süt mamülü .

-Z-

Zerdali : (Fars. zerd"lü'den) Kayısı ağacının küçük meyveli bir çeşidi ve bunun acı çekirdekli meyvesi.

Zeytin : (Arp. zeytun'dan) Zeytingillerin örnek bitkisi ve bu bitkinin yağlı meyvesi .Siyah zeytin, olduktan sonra toplanmış, iğneyle delinmiş, suda kaynatılmış, tuzlanmış olarak zeytinyağı içinde muhafaza edilen zeytin. Yeşil zeytin, olmadan toplanan, acılığını gidermek için kısa süre kireç suyunda bırakıldıktan sonra salamura muhafaza edilen zeytin.

MUTFAK ALETLERİ :

-Ç-

Çanak-çömlek : (Esk.Türk, çan, çanak'tan çan-ak) Pişirilmiş topraktan yapılmış çeşitli kaplar.

Çini bardak : (fars çin-çini) Çini, biryüzü sırlı ve genellikle çiçek motifleriyle süslü, kilden yapılmış levha. Çini yemek takımlarında da kaplama olarak kullanılmaktadır. Çini bardak üzeri çini ile kaplanmış olandır.

-F-

Fincan : (Ar.fincan) Çay ve kahve içmeye yarayan küçük kap.

-H-

Havan : (Fars. heven'den, havan, havan) İçinde çeşitli şeylerin dövölüp ufalandığı ağaç, maden veya taştan yapılmış çukurca kap.

Kase : (Fars.kase) Cam, çini, toprak v.b. den yapılmış derince çanak.

Kazan : (Esk.Türk. kazgan'dan) Yemek pişirmeye, su kaynatmaya v.b. yarayan büyük ve derin kap.

-O-

Ocak Maşası : Ateş yakmaya yarayan ve pişirme, ısıtma, ısınma gibi işleri görmeyi sağlayan her türlü yere ocak denir.

-S-

Sahan : (Arp.sahn'dan sahan) İçinde yumurta v.b. şeyler pişirmeye veya yemek koymaya ve ısıtmaya yarayan, derinliği az madenî kap.

Sini :(Arp. sin, Çin'den şini, çinli Çin'den gelme). Üzerinde yemek de yenebilen büyük, yuvarlak bakır veya pirinç tepsi .

Sustalı çakı : (Susta'dan susta-lı) Sustası olan, sustası bulunan sustalı çakı, sustasına parmakla basınca birden kesici kısmı ortaya çıkan bir çeşit büyük çakı .

-T-

Testere : (Fars. dest ve erre'den dest-erre-testere). Kesilecek malzeme veya yapılacağı işe göre değişik biçimler alan ve genellikle üçgen şeklinde dişler taşıyan özel çelikten yapılmış lama.

Toprak testi : (Fars.desti'den) Kulplu, geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen topraktan su kabı. Ham malzemesi çamur çukuru veya kuyusunda dinlendirilmiş toprak olan testi. Genellikle tek kulplu olan Türk testisi ya sadece süzölmüş beyaz kil ile yer yer badalanır, ya ağzı, kulpu, bazen de boynu boraks ile sızlanır.

Toprak tencere : (Fars.tengire veya tenkire, kazan veya tencere'den) Yemek pişirmeye yarayan kap. Tencere daha XIV. yy. da hemen hemen tamamıyla bugünkü şeklini aldı. Kapaklı, saplı ve üç ayaklı olan tencere yalnız yemek pişirmek için değil kazan gibi su kaynatmak amacıyla da kullanılıyordu. Hatta içinde çamaşır yıkanır. En eski tencereler döküm demirdendir. Daha sonra ise topraktan da yapıldı .

Tunç tas :(Arp.taş,tass,çanak'tan) İçine sulu şeyler konulan, madenden yapılmış yayvan kap.

İNDEKS

-A-

Ayran ,398

-B-

Baklava ,352

Bando , 297

Beyaz keten helva, 299

Bira ,297

Borazan,173

Boza,bozay, 299,46

Börek ,299,303,352,357,507

-C-

Cızgar,313

Ciğer, 507

-Ç-

Çalpare,62

Çanak-çömlek,395

Çay,303

Çayır peyniri,358

Çığırtma,171,172

Çiçek keten helva,299

Çini bardak,358

Çukolata,322

-D-

Darbuka,171,172,397,398

Davul,223,356,357

Dolma,507

-E-

Ekmek,444

Esrar,365

-F-

Fesleğen,369
Fincan,358
Flüt,171,397

-G-

Gaddare,411
Gitar,299

-H-

Havân,84,395
Hindi,297,358

-İ-

İmam suyu,282,297,298,372
İşkembe,395

-K-

Kahve,297,444
Kase,358,438
Kazan,395
Kefal,499
Keman,77,299
Kemençe,129
Kestane,462
Kete,499
Klarnet,297,369
Kıyma,303
Koz Helva,357
Kuş lokumu,507

-L-

Laterna,299,323,369,479
Lavta,297

-M-

Mahallebi,507
Mevlevi Kudüm,62

-N-

Nakkaare,62,297
Ney,172

-O-

Ocak masası,438

-P-

Paça,507
Pekmez,395
Peynir,303
Poğaç,499,507

-S-

Sahan,508
Salep,356,359,462
Saz,396,479
Sebze,507
Simit,90,299,357,359,507
Sini,395
Sustalı çakı,446
Süt,356,357,358,396

-Ş-

Şakşak,63,129
Şarap,488
Şeftali,486

KAYNAKÇA

Edebiyat Ansiklopedisi. Milliyet yayınları, 1991

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi. Sabah Yayınları, 1992

Rasim, Ahmed. Falaka. Hazırlayan; M. Sabri Koz. 3. basım. İstanbul; Arba Yayınları, 1987

Rasim, Ahmed. Muharrir Bu Ya!.. Hazırlayan; Hikmet Dizdaroğlu. İstanbul; Milli Eğitim Basımevi, 1990

Temel Britannica. Hürriyet Yayınları, 1992.

Tuncer, Hüseyin. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı Akademik Kitabevi İzmir.1994

-T-

Tanburi,398,431

Tef,94

Tereyağı,357

Testere,395

Toprak tencere,395

Toprak testi,509

Tunç tas,508

Tulumba,365,223,507

Tuz kabağı,395

-U-

Ud,297,299

-Y-

Yoğurt,508

-Z-

Zerdali,486

Zeytin,358

Zilsiz tefli laterna,297

Zurna,297,369,373,398,61,479

KAYNAKÇA

Edebiyat Ansiklopedisi. Milliyet yayınları, 1991

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi. Sabah Yayınları, 1992

Rasim, Ahmed. Falaka. Hazırlayan; M. Sabri Koz. 3. basım. İstanbul; Arba Yayınları, 1987

Rasim, Ahmed. Muharrir Bu Ya!.. Hazırlayan; Hikmet Dizdaroğlu. İstanbul; Milli Eğitim Basımevi, 1990

Temel Britannica. Hürriyet Yayınları, 1992.

Tuncer, Hüseyin. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı Akademik Kitabevi İzmir.1994